

تربیت کودک از دیدگاه مربیان اسلام

سی و پنجمین دوره کلاسهای آموزش خانواده انجمن ملی اولیاء و مربیان ایران از روز یکشنبه ۱۶ دیماه در محل انجمن آغاز بکار نمود. این دوره که تعداد کتیری از مربیان مهدهای کودک و مساندان در آن شرکت دارند تا اواخر سال جاری ادامه خواهد داشت و در پایان دوره سه شرکت کنندگان گواهینامه مخصوص داده خواهند شد. سخنرانی‌هایی را که توسط اساتید در این کلاسها ایراد شده است بتدریج و بطور خلاصه برای استفاده خوانندگان نقل می‌کنیم و در این شماره سخنرانی آقای دکتر غفرانی درج می‌گردد.

شئون دنیوی و اخروی مسلمانان می‌پرداختند امر تعلیم و تربیت نیز در همین جایگاه انجام می‌پذیرفت و غالباً نظر به موقعیت ویژه مسجد و رعایت طهارت محیط آن در کنار مسجد محلی خاص برای تعلیم و تربیت کودکان تعبیه می‌کردند که بعدها بصورت حجره جهت آموزش اهل علم درآمد همانگونه که امروزه در اکثر مدارس قدیمه در ایران و سایر کشورهای اسلامی مشاهده می‌نمائیم و نویسندگان در کتاب خود «پایگاه تعلیم و

مسلمانان صدر اسلام به پیروی از سنت و سیره رسول ختمی مرتبت در امر آموزش و پرورش نوباوگان و کودکان کوشش و سعی بلیغ مبذول می‌داشتند تا آنجا که بسیاری از مربیان بدون دریافت مزد و پاداش به تعلیم و تربیت کودکان می‌پرداختند و آن را نوعی عبادت و تقرب به درگاه پروردگار یکتا می‌انگاشتند، و از آنجا که مسجد یگانه پایگاه و محل اجتماع مسلمانان بشمار می‌آمد و صحابه کرام در این مکان مقدس گرد هم می‌آمدند و به رتق و فتق

تربیت در اسلام .. از اماکن آموزشی در دوره نخستین اسلام به تفصیل سخن گفته است ، مربیان بهنگام حضور در مجلس درس بیاس احترام به علم و دانش دو رکعت نماز بیاس می گزاردند آنگاه دوزانو می نشستند و دستهای خود را چنانکه شیوه نبی اکرم بود شبیه به حالت تشهد در نماز روی زانو می نهادند که خود نوعی تواضع و فروتنی تلقی می گردید . محمد بن سحنون مغربی تونسسی از مربیان معروف اواخر قرن دوم هجری متوفی به سال (۲۲۶) و مولف کتاب « آداب المعلمین .. » آئین آموزگاران - از پدرش به نقل از انس - بن مالک صحابی گوید : از انس بن مالک پرسیدند که در عهد خلفای راشدین مربیان کودکان را چگونه تعلیم می دادند ؟ او در پاسخ می گوید : هر مربی جایگاه ویژه ای داشت که کودکان و نوجوانان به حضورش بسار می یافتند و از محضرش کسب فیض می نمودند ، و هر کودکی لوح خود را پس از نوشتن با آب پاک می شست و آن آب را در گودالی که برای این منظور حفر شده بود می ریخت و برای سرعت کار هر روز یکی از کودکان مکلف به شستن الواح می شد و به احترام اسم خدا و دیگر کلمات مقدس اسلامی از زدودن آن با دست و پیا پارچه - مثل تخته پاک کن - خودداری می کردند و از همین صحابی نیز روایت شده که رسول گرامی (ص) فرمود : هرگاه مربی میان کودک بینوا و کودک توانگر

امتیاز و فرقی قائل شود روز قیامت در زمره تبسکاران و ستمگران محشور خواهد شد . (۱) از آنچه گذشت می توان دریافت که در اسلام آموزش همراه و توأم با فضیلت است و باید کودکان از همان آغاز فراگیری و آموزش با فضائل اخلاقی آشنا شوند تا رفته رفته این خصائل پسندیده ملکه آنان گردد و در رفتار و کردارشان نمودار شود ، اینجا است که مربیان شریف این آب و خاک باید قبل از هر چیز در صدد تقویت ملکات فاضله کودکان برآیند تا این ملکات از مرحله قوه به مرحله فعلیت درآید چه بفرموده امام صادق علیه السلام طائفه و گروهی که از فضائل اخلاقی بی بهره باشد روی سعادت و کامیابی نخواهد دید ، و این کودکان و نونهالان مردان و زنان جامعه آینده این سرزمین اسلامی می - باشند بنابراین دانش مفید پرتوی است که دل را روشن می کند آن دل پاک و عاری از هرگونه پلیدی که جز از راه تزکیه نفس حاصل نگردد ، و حدیث مروی از امام صادق علیه السلام که فرمود « العلم نور یقذفه الله فی قلب من یشاء .. » ناظر بهمین مطلب است ، و از این مسعود صحابی نیز نقل کنند که گفت : « لیس العلم بکثرة الروایه ، انما العلم نور یقذفه الله فی القلب .. » یعنی دانش به انباشتن معلومات در ذهن نیست بلکه دانش پرتوی است که از جانب حق تعالی بر قلب انسان می تابد که منظور همان دانش توأم با

فضیلت و تقوی و پارسائی است وگرنه دانش تهی از فضیلت چون نیگی است بدست زنگی و گفته‌اند: (چو دزدی با چراغ آید گزیده‌تر برد کالا). بنابراین آنچه در درجه نخست از اهمیت قرار دارد وجدان پاک و منش نیکو و اخلاق حمیده است که باید مورد توجه اولیا امور آموزشی قرار گیرد، البته این آرزو هنگامی عملی خواهد شد که دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت زمینه مساعد برای آموزش کودکان فراهم آورند و از افراد واجد شرائط در پیشبرد اهداف تربیتی نونهالان طبق موازین صحیح تعلیم و تربیت که نمونه کامل آن را در مکتب شریعت مقدس محمدی می‌توان یافت بکوشند، بدیهی است که اصلاح محیط آموزش باید همه جانبه و فراگیر باشد و عبارت دیگر به حکم دستورات عالیہ اسلام و سیره ائمه طاهرین علیهم السلام اصلاح را از خود شروع کنیم تا بتوانیم برای دیگران مفید و سازنده باشیم چه فلاسفہ گفته‌اند: «معطى الشئى لا یفقدہ...» ذات نایافته از هستی بخش کی تواند که شود هستی بخش — و با توجه به همین اصل تربیتی مشاهده می‌نمائیم که اسلام برای مربی و مودب منزلتی والا قائل است امیر مومنان علی علیه السلام می‌فرماید: «من علمتی حرفاً قد صیرنی عبدا...» لذا فقهای اسلام همواره به استاد و شیخ خود می‌بالیده‌اند و نام آنان را با احترام در جلسات درس خود بر زبان می‌

آورده‌اند و عبارت دیگر یک نوع رابطه معنوی بین استاد و شاگردش که خود هم اکنون از اساتید حوزه بشمار می‌آید وجود داشت و همین رابطه اصالت فرهنگ اسلامی ما را حفظ می‌کرد چنانچه هنوز این سنت سنیہ و خصلت حمیده اسلامی در حوزه‌های علمیه حکمفرما است و جملاتی چون: «قال بعض مشایخنا، سمعت عن شیخی و...» در متون فقه اسلامی زیاد به چشم می‌خورد که حاکی از تحکیم رابطه معنوی بین استاد و شاگرد است و ازسوی دیگر ضامن حفظ اصالت فرهنگی و نهادهای معارف اسلامی می‌باشد و متأسفانه در آموزش و پرورش نوین با تمام فوایدش از این رابطه و پیوند مقدس تهی گشته و در نتیجه آموزش در تمام سطوح از هدف انسانی خود دور و منحرف گشته است و امید آن که با روح ایمان و حسن نیت و درایت مسئولان امور آموزشی به‌کالبد نیمه جان فرهنگ این آب‌و‌خاک رمقی تازه ببخشند و آموزش و پرورش را در محیطی سالم برای خیر و سعادت مردم مسلمان ایران بکار بندند و در پایان مقتضی و شایسته است برای آشنائی بیشتر با شرائط تعلیم و تربیت اسلامی به نظریه برخی از مربیان بزرگ اسلام درباره کیفیت عهده‌دار شدن سمت مقدس تعلیم و تربیت ذیلا اشاره نمائیم:

۱- مربی باید در امر آموزش قصد قربت داشته‌باشد و رضا و خشنودی حق تعالی

را مدنظر قرار دهد و از پی کسب شهرت و جاه و اندوخته دنیا نباشد، بدیهی است مریانی با چنین سجایا و خصائل حمیده تا چه پایه در سازندگی شخصیت کودکان که اساس آموزش است موثر و ثمربخش خواهند بود.

۲- مریی باید به آداب و سنن مذهبی پای بند باشد و در انجام فرائض اهمال و غفلت نرزد تا نور معرفت بر قلب او بتابد و چون شمع فروزان به اطراف خود پرتو افکند.

۳- مریی باید نظافت را سخت رعایت کند و جامه تمیز بر تن کند و در راه رفتن و نشستن حشمت و وقار را پیشه خود سازد، کارشناسان تعلیم و تربیت امروزه این حقیقت را تایید می کنند که رفتار و کردار و شکل و شمایل معلم در روحیه کودک و بافت شخصیت او اثری مستقیم و افکارناپذیر دارد.

۴- مریی باید از هرگونه بدآموزی به کودکان اجتناب و احتراز جوید و از طرح مسائلی که درک آنها برای کودک دشوار و نامناسب است خودداری کند و بکوشد مسائلی را با آنان در میان بگذارد که درخور فهم و مناسب با محیط زندگی معمولی یک کودک است.

۵- مریی باید در مراحل نخستین تربیت به کیفیت بیشتر توجه داشته باشد، شقیق بلخی یکی از مرییان قرن سوم هجری و استاد حاتم اصم روزی از شاگردش پرسید

در خلال سی و اندی سال که ملازمت مجلس مرا برگزیدی چه آموختی؟ حاتم در پاسخ گفت از استاد هشت مطلب بیاموختم:

الف - عشق و علاقه به کارهای نیک.

ب - مبارزه با خواهش نفس.

ج - راستگویی را پیشه ساختن.

د - پرهیزگار و پارسا بودن.

ه - از حسد و رشک دوری کردن.

و - با مردم به مردمی زیستن و از معاشرت دیوسیرتان و بداندیشان احتراز جستن.

ز - از فرامین حق تعالی سر نتابیدن.

ح - برای لقمه نان به مذلت و خواری تن ندادن، و به خالق متعال توکل کردن.

در این هنگام مشقیق بلخی خطاب به شاگردش گفت خدایت تو را توفیق دهد که جمله علوم و معارف انسانی از این هشت خارج نیست.

۶- مریی باید قبل از گفتار خویشتن را به زیور کردار بیاراید و شاگردانش را به پیروی از سیره بزرگان و نیکوکاران دعوت و تشویق کند تا به مصداق آیه شریفه: «یا ایها الذین آمنوا لم نقولن مالنا تفعلسون»^۲ مورد ملامت و نگوئش واقع نشود.

۷- مریی باید با شاگردانش به ملامت و مهربانی رفتار کند، و آنان را چون فرزندانش دوست بدارد و ابهت و جلال پدری نیز از یاد نبرد.

۸- مربی باید سعی کند در جلسه درس خود را بشاش و خندان نشان دهد و هرگاه ملالتی به وی دست دهد بهتر آن‌که در چنین حالتی از مواجهه با کودکان خودداری کند تا دل آنان که چون برگ گل نازک و لطیف است از این حالت اثرپذیر نگردد .
این بود گفتاری کوتاه درباره کیفیت تربیت کودک از دیدگاه اسلام و چگونگی آداب و آئین مربیان در مجلس درس و چنانچه توفیق رفیق گردد و ایام روی مساعد نشان دهد درگفتاری دیگر به بررسی نظریات

تنی چند از مربیان نامدار اسلام چون حجه الاسلام امام غزالی و فقیه عالیقدر عالم تشیع شهید ثانی و دیگران درباره تعلیم و تربیت خواهیم پرداخت .

و ما توفیقی الا باللہ

۱- آداب المعلمین: این سخنون .
ص ۴۳ ، تحقیق حسن حسنی عبدالوهاب ،
چاپ تونس .

۲ - سوره الصف ، آیه ۲

قابل توجه اولیاء محترم دانش آموزان

انجمن اولیاء و مربیان ایران به منظور تهیه عکس‌هایی جهت مقالات مجله پیوند خانه و مدرسه احتیاج به دانش‌آموزانی دارد که بعنوان مدل از آنها در صحنه‌های مختلف عکسبرداری شود از اولیای محترمی که میل دارند در این امر با انجمن همکاری فرمایند خواهشمنداست یک نمونه از عکس فرزند دانش‌آموز خود را به دفتر انجمن ارسال فرمایند ، ضمناً برای استحضار اولیای محترم متذکر می‌شود که ممکن است احتمالاً از این دانش‌آموزان جهت فیلم‌های پرورشی که از طرف انجمن تهیه می‌شود نیز استفاده گردد .